

**Naționalismul adevărat nu exclude democrația bine înțeleasă și nu implică dictatura
[True nationalism does not exclude democracy properly understood
and does not imply dictatorship]**

Sabin DRĂGULIN

*Naționalismul adevărat nu exclude
democrația bine înțeleasă și nu implică dictatura¹*
Petre Andrei

Abstract

Anti-Semitism, through its forms of expression and the consequences produced, was and is an approach to exclusion that is legitimized by different arguments: racial, ethnic, cultural, political, economic, religious, etc. History shows us that anti-Semitism has deep roots in the history of humanity, it was found on all continents, in more or less radical forms, it had different promoters, but the result was the same: violence of all types, exercised on Jews. The emergence of modern Romania was inextricably linked to liberal nationalism. The adoption of this model was part of the attempt by the modernizing domestic elites to connect to the model promoted by the political regimes in Western Europe that were based on the fundamental values promoted by the French Revolution of 1789 and the European Revolution of Nations of 1848. Anti-Semitism was promoted by a part of the autochthonous intelligentsia throughout the history of the modern Romanian state. The Jews, for ethnic, religious and cultural reasons, were considered a foreign element in the national body. However, anti-Semitism was not the dominant concept in the political culture of the Romanian state, given that the political project of the local liberal elites was completed by the adoption of the 1923 Constitution. Post-war difficulties and external influences allowed anti-Semitism to develop in Romania. However, in the electoral plan, where citizens with the right to vote express their political will, they showed that the Christian National Party and the Iron Guard totalled almost 32% of the total votes, which represents less than 1/3. In addition, at the level of the speech promoted by the democratic intelligentsia, we find a very harsh criticism of the anti-Semitic speech. These elements demonstrate that within the Romanian state there were mechanisms that limited the impact of anti-Semitic movements, their success was represented by the application of anti-Semitic legislation and was achieved only under the conditions of the imposition of the "Carlist dictatorship".

Keywords: *nationalism, xenophobia, anti-Semitism, Romanian, Romania*

Introducere

Pentru a discuta de problema antisemitismului în general și a antisemitismului care s-a exprimat pe parcursul diferitor perioade istorice în interiorul statului român, în particular, putem folosi paliere diferite de analiză. Ne putem referi la origini, cauze, actori care au diseminat idei și concepții, factorii interni și externi care au favorizat existența antisemitismului, impactul pe care l-a avut asupra sistemului politic al vremii sau asupra indivizilor care au fost afectați direct sau indirect. Este evident că antisemitismul, prin formele sale de exprimare și prin consecințele produse, a fost și este un demers al excluderii legitimat din argumente diferite: rasial, etnic, cultural, politic, economic, religios etc.

Istoria ne arată că antisemitismul are rădăcini adânci în istoria umanității, s-a regăsit pe toate continentele, în forme mai mult sau mai puțin radicale, a avut promotori diferiți dar rezultatul a fost același: violența de toate tipurile exercitată asupra evreilor. Violența a avut grade diferite, dar s-a bazat în toate cazurile pe fenomenul de excludere a comunității evreiești fie prin limitarea drepturilor acestora în interiorul statului, al folosirii violenței ciclice împotriva unor

---

¹ Petre Andrei, „Fascismul” în revista *Minerva*, Iași, 1927. Pentru o dezvoltare a temei naționalismului și a raportului acestuia cu antisemitismul, recomand Sabin Drăgulin, „Naționalismul în viziunea lui Petre Andrei”, în *Polis*, Volum XI, Nr. 2(40), Serie nouă, martie-mai 2023, pp. 75-87.

comunități întregi, al alungării fizice din țară, ajungându-se până la exterminarea indivizilor ca proiect aplicat sistematic.

Antisemitismul românesc, un produs al antisemitismului cultural occidental

Sursa rasismului modern este în Europa secolului al XVIII-lea, unde curente culturale au avut un rol important asupra gândirii rasiste. Iluminismul, în intenția sa de a elimina „vechile superstiții ale trecutului” și de a deschide porțile unei noi epoci, a declanșat o revoltă împotriva creștinismului. Pentru a legitima noua viziune despre lume, iluminiștii și-au îndreptat atenția către perioada precreștină, a Antichității². Reacția intelectuală a Bisericii a mizat pe renașterea activismului religios și pe crearea unei comunități creștine reunite în jurul unei „religii a sufletului”. Raportul dintre cele două curente antagoniste a alimentat un curent rezidual intitulat „gândirea rasistă”. Angajamentul științific s-a dedicat în mare măsură clasificării raselor umane, antropologia fiind vârful de lance în tentativa de a determina locul exact în natură prin intermediul observării, al măsurătorilor și al comparării grupurilor umane între ele și aceasta în raport cu animalele. Rasismul a fost produsul interesului profund pentru universul rațional față de natură și estetică dar și în acel sentiment religios care este strâns legat de sufletul omului.

În paralel cu Iluminismul s-au născut și au activat așa numitele curente pragmatice care încercau să atragă gândirea politică spre elemente abstracte ce eliminau legitimitatea principelui prin introducerea a două noi concepte: „națiune” și „popor”. Este o perioadă în care simbolurile și miturile au fost folosite pentru a da viață ideilor. În acest spațiu al ideilor, rațiunea, care era un element fundamental pentru iluminiști, a început să fie înlocuită cu o lume a ritualului și a emoțiilor. Așa a început să fie creată o lume fondată pe mituri și simboluri care a adus natura și istoria într-o legătură foarte strânsă. Natura reprezenta opera directă a acțiunii divine ca parte fundamentală a unui desen preconcept; ea a fost interpretată în cheie romantică și emoțională fiind considerată un simbol de solidaritate și vitalitate. Ca urmare firească, apare o glorificare a vieții rurale și o neîncredere crescută în spațiul urban. Secolul XIX va prelua această linie de gândire și va deveni izvorul principal al literaturii romantice³.

Istoria devine o forță independentă de voință umană care face parte din același desen divin dar care are ca scop fixarea cursului omului și a naturii. Figura principală care simbolizează această viziune era imaginea omului primitiv, „pur, natural” care reprezenta acea ființă umană aflată în opoziție cu modernitatea ruptă de organicul dat de desenul „divin”. Iluminismul și reacția religioasă reprezentată de pietism se întâlnesc încă o dată având ca punct comun puritatea omului primitiv, imagine vie și elocventă de uniune a omului cu natura înainte de a fi contaminat de creștinism și superstiții.

Jean J. Rousseau, în romanul *Emil sau Despre educație* (1862), și Daniel Dafoe, cu *Robinson Crusoe* (1719), aduc în prim plan această imagine a primitivului care deținea „aura” de inocență, imaginea simbol al conceptului uman de „virtuos” sensibil și „moral”. „Nobilul sălbatic” devine un leit motiv pentru a critica societatea contemporană deoarece raportul de egalitate în care acesta trăia a fost înlocuit cu o societate bazată pe inegalitate și sărăcie⁴.

Christoph Meiners, în 1785, clasifică rasa umană în funcție de culoarea pielii și a factorilor geografici. Pentru el, „rasa mongolă” deține atributele de „egoism, iritabilitate, lipsă de

---

² Daniel Sabin Drăgulin, *Istoria gândirii românești. 1848-1948*, Editura ProUniversitaria, București, 2010, p. 25.

³ George L. Mosse, *Il razzismo in Europa. Dalle origini all'olocausto*, Editori Laterza, Roma-Bari, 1981, p. 5, 6, 10 și 12.

⁴ G. Atkinson, *Les relations de voyages du XVIIe siècle et l'évolution des idées: contribution à l'étude de la formation de l'esprit du XVIIIe siècle*, É. Champion, Paris, 1924, p. 41.

compasiune, desfrâu, aviditate”, în schimb caucazienii erau „curajoși, îndrăgostiți de libertate, moderați, miloși, compătimitori”⁵. El realizează o scară ierarhică, plecând de la ființe de statură mică; continuând cu maimuțele și „negrul de pădure” ajunge la hotentoti, „negrul de desis” și aborigeni, iar ulterior la rasele galbene și a slavilor care se încununau cu „rasa albă” superioară și, deci, conducătoare a lumii. În opinia sa, încrucișarea rasei albe, dominante, cu cele inferioare va produce declinul acesteia⁶. Jean-Baptiste de Lamarck continuă aceste idei prin teoria conform căreia „orice specie poate să-și conserve propria formă în timp, dacă spațiul în care trăiește este constant în spațiul tradițiilor care pot fi transmise în timp pe cale ereditară”⁷.

Gaspard Lavater (1741-1801) devine „părintele” noii „științe”. Acesta aduce în discuție concepția conform căreia oamenii pot fi analizați în directă legătură cu caracteristicile proprii figuri. Teologul susținea că, luând în considerare conceptele clasice ale frumuseții, se poate imagina o scară ierarhică pe care se bazează speciile umane⁸.

Paralel cu activitatea lui Lavater, în Anglia apare conceptul „nasului evreiesc” ca o caracteristică fizionomică ce-l deosebea pe acesta de întreaga rasă umană. Este de remarcat că apariția acestui clișeu are o legătură directă cu actul de emancipare a evreilor din 1753. Din acest moment apare stereotipul comercianților evrei care sunt reprezentați cu un nas supradimensionat și cu o privire șmecheră ce determină un caracter neloyal și viclean. Lavater consideră că nasul ridicat în sus ar indica un om furios, nasul cârn – prudență și discreție, pentru ca nasul îndreptat în jos să demonstreze cruzime. Conform acestei descrieri și clasificări, nasul roman și grec ar indica tipul cuceritorului deținător a gusturilor rafinate în timp ce nasul evreului ar demonstra un caracter suspicios și neîncrezător⁹.

Atacurile rasiste pe fond religios sunt cristalizate în spațiul german de predicatorul Abraham de la Santa Clara, cu numele său lumesc Johann Ulrich Megerle (1644-1709), care cunoaște experiența iezuită. Cu toate că avea o origine umilă, prin fervoare religioasă și prin afirmarea ideilor antisemite reușește să devină principalul preot al curții imperiale austriece și-l are ca principali susținători pe Leopold I. Primele exteriorizări xenofobe apar în două pamflete: unul, scris în 1679, este intitulat *Merk's Wien (Viena, fii atentă)*, când izbucnește în capitală o epidemie de ciumă, și altul, scris în 1683, intitulat *Auf, auf ihr Christen (Deșteaptă-te, creștine)*. În aceste articole apar temele preferate ale preotului: turcul și evreul. Împreună, aceste personaje reuneau forma ideală a „Răului” care amenința creștinătatea vieneză. Turcul era imaginea Anticristului văzut ca un tigru înfometat, un agresor blestemat a tot ceea ce nu este otoman, o otrăvă a Orientului, un câine turbat fără lanț, un tiran și însumează tot ceea ce este contrar ființei umane¹⁰. De cealaltă parte, evreul este ateu și, deci, inamic a tot ceea ce este creștin. Defectele acestuia sunt lipsa de onoare, virtute, constanță, fidelitate și chiar rațiune. Evreul, prin intermediul cărților, încearcă să creeze îndoială în inima creștinului. Referindu-se la izbucnirea ciumei, autorul identifica drept principali vinovați evreii și vrăjitoarele. Prin predicile sale ținute în biserică, el legitima legendele Evului Mediu care vedeau în evrei actorii principali a profanării

---

⁵ Christoph Meiners, *Grundriss der Geschichte der Menschheit*, Meyer, 1785, p. 43.

⁶ *Ibidem*, p. 76 et sq.

⁷ Jean-Baptiste de Lamarck, *Philosophie zoologique*, Paris, 1809, p. XIII.

⁸ Gaspard Lavater, *L'art de connaître les hommes par la physionomie*, (1820), Hachette Livre BNF, Paris, 2017, p. 141.

⁹ Isaiah Shachar, „The Emergence of the Modern Pictorial Stereotype of ‘the Jews’ in England”, în *Studies in the Cultural Life of the Jews in England*, IV, 1975, pp. 331-365.

¹⁰ R. A. Kann, *Pulpito e cattedra. Studi sulla storia delle idee in Austria dal tardo barocco al primo Romanticismo*, Wien-Freiburg-Basel, 1962, pp. 59-62.

sfințelor relicve și practicanți ai cultelor păgâne ale sacrificiului uman, respectiv al copiilor. Aceștia furau copii proaspăt botezați și îi sacrificau pentru celebrarea culturilor demonice¹¹.

Arthur Gobineau (1816-1882) va fi cel care reușește să sintetizeze ideile perioadei anterioare. El folosește elemente provenind din spațiul antropologiei, filosofiei și lingvisticii pentru a construi o teorie în care „rasa” reprezintă cheia care explică întreaga istorie a umanității. Gobineau declară că „organizarea caracteristicilor fundamentale ale oricărei civilizații se identifică cu trăsăturile caracteristice ale spiritului rasei dominante”.

Pentru aceasta, existau trei rase:

- a) albă – rasa ideală, în Franța aceasta încadrează valori absolute ca virtutea, dragostea pentru libertate, onoare și spiritualitate. Această rasă este alcătuită din arieni;
- b) negrii – care dețin o inteligență redusă dar reușesc să supraviețuiască prin intermediul unei forțe deosebite. Sunt echivalenți cu „sans-culottes” Revoluției franceze.
- c) galbenă – este materialistă, pedantă și victima unui impuls necreativ pentru bunăstarea materială. Este lipsită de imaginație, iar limba, prin caracteristicile sale, nu poate exprima gânduri metafizice. Destinul acesteia este de a se realiza în domeniul comerțului și al afacerilor, iar prin caracteristici se apropie de burghezia franceză care, potrivit teoriei sale, a ruinat Franța.

Gobineau consideră că rațiunea dezvoltării și decăderii marilor civilizații sunt date de problema rasială. Toate culturile fundamentale ale istoriei au fost produse de „arieni” și se bazează pe o metodă de putere aristocratică. Decăderea acestor civilizații începea în momentul în care „rasa superioară-ariană se încrucișa cu membrii raselor inferioare”¹².

Legitimarea teoretică a creării statului român modern

Realizarea statului și a națiunii române au început să devină concepte teoretice și ulterior deziderate politice. În 1772, avem *Memoriul* de la Focșani, semnat de către membrii delegațiilor Țării Românești și Moldovei, adresat Marilor Puteri prin care se cerea unirea celor două Principate, sub garanția colectivă a Imperiului Țarist, Austriei și Prusiei. Câteva decenii mai târziu, la începutul secolului la XIX-lea, reprezentanți ai Școlii Ardelene precum Samuel Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior și Ion Budai-Deleanu au început efortul teoretic de a teoretiza conceptul de „român” și de „națiune română”. Din acest moment de deschide perioada creării intelectuale a celor două concepte fondate pe istorie, limbă și teritoriu comun. Identificarea „rădăcinilor” poporului român și parcursul istoric al acestuia reprezintă un demers asumat. Petru Maior este adeptul originii pur romane a poporului român, lăsând deoparte moștenirea geto-dacică și ulterioarele influențe slave, turce etc.

A doua etapă este reprezentată de pașoptiști, care introduc cu putere simbioza între elementele dacic și roman. Este momentul creării unei istorii comune, pentru toți românii trăitori pe teritoriile aflate în componența a trei imperii: Otoman, Țarist și Habsburgic. Conceptul de bază ale lucrărilor lui Mihail Kogălniceanu, Gheorghe Asachi, Alecu Russo, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri ș.a. iar mai târziu Mihai Eminescu este acela al continuității unui popor, cunoscut în istorie cu denumiri diferite, dar care reprezintă o matrice comună,

---

¹¹ Abraham a Sancta Clara, *Judas der Erzscheim*, (1721), Edition Holzinger. Taschenbuch, Berliner Ausgabe, 2013, p. 339.

¹² J. Arthur Gobineau, *Essai sur l'inégalité des races humaines*, (1853), Éditions Pierre Belfond, Paris, 1967, p. 149.

reprezentată de sinteza etnică daco-romană, a religiei creștine, a permanenței pe teritoriile fostei Dacii și, desigur, a limbii și tradițiilor comune. După înfrângerea revoluției din țările române de la 1848, unirea episodică realizată de Mihai Viteazul la 1600 reprezintă modelul de referință al renașterii unui stat comun. Opera lui Nicolae Bălcescu din 1852, intitulată *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul*, aduce un mesaj clar: unirea realizată sub sceptrul lui Mihai Viteazul este un simbol al ideii naționale românești, iar A. D Xenopol îl definește de voievodul muntean „prim ctitor al României moderne”. Dacia redevine un concept ce definește spațiul comun al unui popor, care timp de două milenii a continuat să trăiască pe acele teritorii, păstrându-și tradițiile comune.

Istoria românilor a fost construită pe conceptul cetății asediate¹³, al continuității în cadrul unui teritoriu geografic care s-a aflat în mod constant sub atacurile străinilor, fie că aceștia au fost romani, bizantini, slavi, otomani sau maghiari. Obiectul politic al acestor elite culturale, politice și economice a fost crearea statului și a națiunii române în granițele Daciei istorice prin luptă împotriva tuturor năvălitorilor.

Conceptul este clar, are logică, se înscrie în cursul demersurilor ce priveau crearea statelor naționale prin independența de Marile Puteri, iar acest proiect, care a trecut prin diferite etape, a fost urmat de mai multe generații de elite modernizatoare și naționaliste, până la crearea României Mari, la încheierea Marelui Război.

În tot acest efort de regăsire a rădăcinilor și a elementelor de continuitate, „străinul”, cu frica sau ura față de el, a fost elementul esențial. Iar acest element nu poate fi contestat și mai ales nu poate fi blamat. Așa cum ne arată istoria noastră, de la momentul părăsirii Daciei de către Imperiul Roman, până 23 August 1944, teritoriile locuite de români au fost atacate și ocupate de nenumărate ori de popoare migratoare, de slavi, maghiari, turci, tătari, mongoli, polonezi, germani ș.a. Istoria noastră este una aproape nesfârșită de războaie, jafuri, de raporturi de subordonare, în diferite forme, a formațiunilor prestatale și statelor românești față de statele vecine mult mai puternice, de colonizare a unor teritorii cauzată de decizii politice luate de suveranii momentului. Apare evident, în aceste condiții, că lupta antiotomană, antimaghiară, antipolonă, antitătară sau antițaristă au reprezentat surse ale creării unei istorii comune.

În aceste condiții, revenind la tema antisemitismului, întrebarea care se pune este următoarea: ce loc avea existența unui popor precum cel evreiesc în istoria românească? Răspunsul este simplu: niciunul. Dacă în cazul secuilor, maghiarilor și sașilor putem discuta de o prezență istorică care a fost explicată prin *Diploma andreană (Der Goldene Freibrief der Siebenbürger Sachsen)*, document emis în anul 1224 de regele Andrei al II-lea al Ungariei, sau mai târziu de Unio Trium Nationum (1437), prezența comunităților de evrei era recentă, am putea spune contemporană cu protagoniștii creării istoriografiei și conceptului de român. În aceste condiții, apăsarea ca logică existența mai degrabă a unei reacții de respingere decât aceea a unei ospitalități. Conceptul de român a fost creat pentru un singur popor care avea o istorie multimilenară pe aceste teritorii. Desigur, ar fi fost de preferat ca alte concepte precum multietnicitate, multiculturalism, ospitalitate să fie la fel de puternice ca cele de respingere, dar nu trebuie să uităm că și în Europa respectivelor perioade nu doar în interiorul tinerelor națiuni care doreau să-și creeze propriile state independente dar și în vechile națiuni (franceză, engleză, germană, spaniolă), antisemitismul era foarte activ. Mai mult decât atât, trebuie să ne reamintim că Principatele române au devenit independente abia în anul 1878, în urma participării la războiul ruso-turc, care pentru noi a fost pentru independență, dar care pentru Marile Puteri a fost un

---

¹³ Pentru o imagine completă asupra conceptului, recomand volumul Jean Delumeau, *Frica în Occident. Secolele XIV-XVIII. O cetate asediată*, Editura Meridiane, 2022.

război între cele două imperii. Mai mult, așa cum ne arată estimările din 1866, în România se aflau 134 168 iar în 1887 în jur de 300 000. Aceasta arată că în două decenii, mai ales datorită imigrației populația evreiască s-a mărit cu aproximativ 150%, una din cauzele acestui fenomen fiind și obligația impusă de Marile Puteri statului român de a acorda cetățenie română evreilor ca o condiție a recunoașterii independenței. Situația pare a fi clară. Niciuna dintre Marile Puteri garante nu dorea să se ocupe de problema unei eventuale migrații a comunităților evreiești din România prin acceptarea acestora pe teritoriul propriilor state. O astfel de politică a creat o exacerbare a pozițiilor xenofobe și rasiste din România, iar mesajele care priveau colonizarea noului stat aveau un sens.

Desigur, uitându-ne la datele statistice, numărul acestora în raport cu numărul total al populației era relativ mic, iar rolul pozitiv al evreilor în modernizarea statului nu poate fi contestat și a fost explicat de Ștefan Zeletin în două cărți: *Burghezia română. Originea și rolul ei istoric* (1925) și *Neoliberalismul. Studii asupra istoriei și politicii burgheziei române* (1927).

Alexandru C. Cuza – părinte fondator și simbol al antisemitismului din România

În spațiul românesc, personalitatea politică care a realizat legătura între ideile antisemite ale celei de-a doua părți a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului XX a fost Alexandru C. Cuza. Bucurându-se de o viață lungă (1857-1947), profesorul de economie politică de la Universitatea din Iași, care în același timp a fost și un cunoscut politician de extrema dreaptă, a reprezentat cu trist succes militantismul antisemit din România. În calitate de profesor, a creat primele grupuri antisemite în mediul studentesc. După încheierea Marelui Război, în 1923, a fondat Liga Apărării Naționale Creștine (LANC), care avea ca emblemă svastica. În interiorul acestei organizații a activat și Corneliu Zelea Codreanu. Viitorul „căpitan” a fost un protejat al lui Cuza, atât în interiorul Ligii cât și la Universitatea din Iași. Apariția în 1927 a Legiunii „Arhanghelului Mihail” a apărut ca urmare a sciziunii din LANC.

În 1935, s-a înființat Partidul Național-Creștin (PNC), prin fuzionarea Partidului Național Agrar, condus de Octavian Goga, cu LANC. Cei trei lideri cu putere executivă în interiorul partidului au fost trei intelectuali: A. C. Cuza (președinte suprem), Octavian Goga (președinte) și Nichifor Crainic (vicepreședinte). Lăncierii au devenit o mișcare paramilitară, adoptând cămașa albastră. Partidul a participat la alegerile generale din 1937, când s-au regăsit în competiția electorală două partide politice ce-și fundamentau doctrina politică pe naționalismul extremist, xenofobie și antisemitism: Partidul Național Creștin și Garda de Fier (care era continuatoarea Legiunii „Arhanghelului Mihail”). Rezultatele electorale au fost următoarele: P.N.C. a primit 9,15%, iar Garda de Fier – 22,8% din totalul sufragiilor.

În urma deciziei Regelui Carol al II-lea, pe 28 decembrie 1937 este instaurat guvernul Goga-Cuza. Până pe 10 februarie 1938, când a fost demis de Rege, guvernul a emis o serie de legi cu caracter antisemit, ce au fost aplicate ulterior de guvernele conduse de Miron Cristea, primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (1925-1939), care au condus la pierderea cetățeniei a peste 200 000 de evrei și la interzicerea mai multor organe de presă precum *Adevărul*, *Dimineața* sau *Lupta*.

Pornind de la triada istorism-evoluționism-organicism, Cuza realizează o teorie unitară cu caracter etnicist, prin care și-a propus să explice procesele care determină apariția națiunilor, natura statului, conceptul de stat național și cel de naționalitate, prin intermediul unei chei de lectură legitimată de fobii naționaliste și conspiraționiste. Națiunea reprezintă „totalitatea indivizilor de același sânge (...) aceași ființă colectivă (...) cu același suflet care este naționalitatea”; statul este „organul de cârmuire suverană a nației având ca scop păstrarea și

dezvoltarea naționalității”¹⁴. Naționalitatea este definită ca fiind „puterea naturală, organică, spirituală a rasei care se pierde prin corcire și neputință”¹⁵. Națiunea evreiască, prin numărul mare prezent în România, pune în pericol existența națiunii române. Dezvoltarea națiunii române este împiedicată de evrei, deoarece prezența lor în România este prea numeroasă¹⁶. Eventuala asimilare a evreilor nu este o soluție deoarece „(...) nu poate avea loc decât pe cale fiziologică, prin amestecare de sânge, prin căsătorii mixte”, ceea ce conduce la un nou fenomen, „corcirea rasei”, care va avea ca rezultat apariția a unui alt popor, cu însușirile celor două popoare primordiale¹⁷. În aceste condiții, militantul Cuza luptă pentru „(...) a păstra neatinsă ființa poporului românesc, cu sângele lui, cu caracterul lui, cu credința strămoșească”¹⁸. Preluând tradiția antisemitismului clasic, Cuza consideră că numărul mare al evreilor în România ar fi produs consecințe negative atât din punct de vedere rasial cât și al raporturilor de putere în interiorul societății.

Octavian Goga sau antisemitismul transilvănean

Octavian Goga a fost un important intelectual român ce a rămas în istoria culturii române, dar care a fost unul dintre cei mai importanți antisemiți din perioada interbelică. Ideile sale au fost expuse în articolele publicate în presa interbelică. Din punct de vedere politic, el a fost cel care alături de A. C. Cuza a pus bazele juridice ale discriminării evreilor în România. Reacțiile sale negative față de evrei își au sursa în perioada în care Transilvania se afla în componența Imperiului Austro-Ungar: „Nu voiu vorbi aici nici măcar de atitudinea evreilor din Vechiul Regat, din timpul războiului și de atunci până azi, ca să-mi pot restrânge constatările numai la Ardeal. Ei bine, această notă antipolitică a evreimii de aici poartă vina principală și inițială a înăsprii de relațiuni pe urma căreia societatea noastră și-a înlăturat vechea bunăvoință”¹⁹.

Nemulțumirile acestuia s-au acceptuat în perioada tulbure a Marelui Război și a celei imediat următoare, considerându-i pe evrei maghiarofili: „(...) Dintr-o ciudată înclinare spre paradox care a constituit totdeauna unul din stigmatele rasei, evreii moșteniți de noi în Ardeal, într-o vreme în care coregionalii lor din capitala Ungariei erau aruncați în Dunăre de către detașamentele lui Horthy, aici s-au menținut în rolul lor de maghiarofili iremediabili. În toată viața lor publică din Ardeal ei au afișat un maghiarism particular, un fel de protestare lărmuitoare de fiecare clipă, o mârâitură cinică și enervantă, dovadă școlile lor și mai ales dovadă aproape toată presa zisă ungurească din Ardeal confecționată după tipicul lor de scribi, tot atât de departe de neamul lui Arpad ca și Ierihonul de Kecikement. (...) Din primele zile ale războiului general, Ardealul a devenit un loc de scurgere pe seama evreimii de la nord. Sub presiunea ofensivelor rusești, valuri întregi apăreau acești oaspeți nepoftiți. (...) Ei au năpădit sate și orașe până la linia Mureșului, producând pretutindeni perturbații economice, lăsând în urmă revoltă și dezgust. (...)

¹⁴ Biblioteca Academiei Române (B.A.R.), Secția manuscrise, *Clasa de mijloc și cultura naționalistă română*, Mapa III, mss.18, 1921. Pentru o imagine mai clară asupra gândirii lui A.C. Cuza, recomand Sabin Drăgulin, „Antisemitismul românesc în secolul modernizării statului român (1848-1948)”, în *Analele Universității: secția Științe Politice*, Editura ProUniversitaria, București, 2008, pp. 65-100, și Sabin Daniel Drăgulin, *Istoria gândirii politice românești 1848-1948*, Editura ProUniversitaria, București, 2010, pp. 101-104.

¹⁵ *Ibidem*. A. C. Cuza preia teoriile lui Christoph Meiners și a lui Arthur Gobineau, care a realizat o scară a „raselor”, prin care cea albă era dominantă iar cea neagră era inferioară. Aceștia consideră că un melanj al rasei dominante/ariene cu cele inferioare va conduce la decăderea rasei dominante. Cuza preia modelul și, folosind termenul de „corcire”, ajunge la aceeași concluzie și astfel își legitimează poziția.

¹⁶ Idem, *Creștinismul și iudaismul rezumat al unei conferințe ținute la Brăila*, Mapa III, mss. 9, 1927.

¹⁷ Idem., Arhiva A. C. Cuza, *Despre poporul evreiesc*, Mapa IV, mss. 5, f. a.

¹⁸ Idem, *Naționalismul creștin*, Mapa V, mss. 103, f.a.

¹⁹ Octavian Goga, *Mustul care fierbe*, Ed. Imprimeria Statului, București, 1927, pp. 404-405.

Puneți laolaltă aceste infiltrații continue ale unor străini cu care n-avem absolut nimic de împărțit, cântăriți numărul îngrozitor al acestor intruși pe care nici un tratat internațional nu ne obligă să-i ținem în spinare și veți vedea că prezența lor schimbă radical raporturile demografice din acest colț de pământ. (...) Reacțiunea împotriva lor e cea mai legitimă tresărire de autoconservare. Să nu ni se vorbească de placide idei umanitare și de teorii egalitariste garnisite cu flori retorice, aș vrea să văd un colț din Anglittera sau Normandia cum ar suport o astfel de penetrație parazitară. (...) Rezultatul după câțiva ani se vede: acapararea absolută a comerțului și industriei și deposedarea metodică a stăpânilor de ieri. Orașele din nordul Ardealului, cu populația supraîncărcată de acești călători, au trecut în proprietatea lor”²⁰.

Atitudinea lui Goga împotriva evreilor era argumentată astfel: „În fața situației, numeroase întrebări ni se înfig în conștiință și cer un răspuns. Suntem noi un popor minor, o plămădeală inferioară menită să creeze numai platforma pe seama altor seminții de aleși? Suntem sclavii, predestinați să ducem cu sudori de sânge bolovanii la piramidă pentru ca din vârful ei să sfideze alții eternitatea? Este statul român o capricioasă improvizație a istorie universale, fără posibilitatea de a salva interesele rasei dominante?”²¹.

Pentru a vedea în ce măsură afirmațiile sale au o minimă acoperire în date istorice și statistice, este necesar să facem o foarte scurtă incursiune în istoria prezenței evreilor în România. Primele comunități compacte de evrei au început să pătrundă în Moldova și ulterior în Țara Românească, mai ales 1830. În perioada medievală a țărilor române nu avem cunoștința de existența unor acțiuni antisemite, în condițiile în care evreii erau prezenți în număr redus.

Prima fază a emigrării evreilor sefarzi are loc după emiterea Decretului de la Alhambra din 1492, prin care evreii din Spania și Portugalia au fost nevoiți să plece. Prezența acestora este atestată de recunoașterea oficială a obștei evreilor sefarzi în Țara Românească, care a avut loc în 1730 prin întărirea dată de domnitorul muntean Nicolae Mavrocordat. A doua fază a emigrării comunităților de evrei în viitoarele Principate române are loc ca urmare a declanșării unor pogromuri puse în practică de autoritățile țariste pentru alungarea acestora.

Imigrarea evreilor a fost favorizată de domnitorii fanarioți, deoarece evreii reprezentau o comunitate care oferea capitaluri, oameni specializați în meșteșuguri, deschideau piețele interne și realizau conectarea acestora cu cele externe. Toate aceste deprinderi reprezentau pentru domnitorii fanarioți o oportunitate. Datele ce privesc prezența evreilor în viitoarele Principate sunt desigur lacunare, dar este evident că numărul acestora era redus pentru că mediul nu era stimulator pentru o prezență masivă.

Din datele pe care le avem – pentru secolul al XIX-lea sunt doar estimări pentru că primul Anuar statistic al României realizat conform standardelor occidentale s-a realizat în 1899 și a fost publicat în 1900 –, rezultă că în anul 1825, în Moldova erau aproximativ 25 000 de evrei, cinci ani mai târziu, în 1830, aproximativ 38 000, pentru ca în următorii zece ani să avem o creștere bruscă la 80 000. După realizarea unirii Principatelor de la 1859, datele relevă că în Moldova locuiau 124 867 evrei din 1 463 927 de persoane (8,53%) iar în Țara Românească – 17 633 de evrei din 2 098 573 (0,84%). Ne rezultă că, la momentul creării statului român modern, pe teritoriul acestuia locuiau 142 500 de evrei dintr-un număr total de 3 652 500, ceea ce reprezenta 3,90% din totalul populației²². Estimările din 1866 ne arată prezența a unui număr de 134 168 de

---

²⁰ *Ibidem*, pp. 405-406.

²¹ *Ibidem*, p. 38.

²² Pentru mai multe informații despre această temă recomand Sabin Drăgulin, „Originile rasismului românesc. O istorie a ideilor”, în *Sfera Politicii*, vol. XX, nr. 2(168), 2012, p43. Despre evoluția numărului de evrei pe teritoriul statului român recomand: Dumitru Ivănescu, „Populația evreiască din orașele și târgurile Moldovei între 1774-

evrei dintr-un total de 4 424 961, ceea ce reprezintă 3% din totalul populației. Datele din 1887 ne indică un număr de 300 000 de evrei din totalul de 5 500 000, ceea ce reprezintă 5.5%. Primul recensământ realizat după metode moderne, cel din 1899, ne oferă primele date clare. Astfel, regăsim 256 588 de evrei (4,31%) dintr-un total de 5 956 690 de cetățeni. În 1912, care publică datele ultimului recensământ realizat înaintea izbucnirii Marelui Război, regăsim 239 967 de evrei (3,32%) dintr-un număr total de 7 234 919 de cetățeni. După cum se observă, numărul de evrei este aproximativ același în timp ce numărul de cetățeni este din ce în ce mai mare, ceea ce reflectă ratele diferite de natalitate, numărul românilor crescând de la 4 198 862 în 1866 la 6 735 444, acest număr reflectând doar pe ortodocși fără să-i numere și pe românii catolici, greco-catolici etc. Primul recensământ al României Mari (1930) ne arată prezența a 728 115 de evrei (4%) dintr-un total de 18 057 028 de cetățeni²³.

Din analiza datelor statistice, se observă cu ușurință că numărul evreilor din statul român nu depășeau 5%, iar după Marea Unire – 4%. În aceste condiții cum pot fi luate în considerare argumentele lui A. C. Cuza privind *corcirea rasei sau punerea în pericol a existenței națiunii române?*

Nichifor Crainic – teologul misionar printre intelectuali

Nichifor Crainic face parte dintr-o pleiadă de intelectuali care, din motive diferite, au argumentat și legitimat discursul antisemit în România din perioada interbelică. Din acest grup îi putem numi pe Nae Ionescu, Emil Cioran, Mircea Eliade, Octavion Goga, Traian Brăileanu, Nicolae Paulescu ș. a.

Într-o tradiție antimodernistă, Crainic identifică în cultura politică promovată de pașoptiști sursa tuturor relelor. Abordarea sa vine să critice și să invalideze atât modelul propus de Revoluția franceză de la 1789, cât și forma sa etnicistă reprezentată de revoluțiile naționale de la 1848. Înscriindu-se în tradiția culturală promovată de junimiști, sămănătoriști și poporaniști, el critică varianta de modernizare promovată de liberalismul european după 1848, deoarece aceasta ar fi limitat sfera de influență a creștinismului, ar fi distrus echilibrele societății de status și ar fi promovat un model de schimbare care a construit un stat care se legitimează într-o sferă separată de cea a Bisericii prin promovarea ateismului²⁴.

Soluția promovată de Crainic era reîntoarcerea la tradiție. Vehiculul care va conduce la schimbarea drumului promovat de liberali erau tinerii, generația care să apropie de politică după încheierea Marelui Război, care urma să asigure regenerarea spiritului poporului român²⁵.

Critica discursului antisemit

Discursul antisemit promovat de mai multe generații de intelectuali care au acreditat ideea că naționalismul exacerbat, xenofobia și antisemitismul era singura direcție ce putea fi urmată pentru a salva România nu a fost îmbrățișat *in corpore*, fără să fie și un răspuns critic. A existat și o componentă importantă a promotorilor naționalismului românesc care a urmat calea

---

1832”, SAHIR, II, 1997, p.64, 118, 121, Lucrările statistice ale Moldovei, Capitolul II, *Populațiunea între 1859 și 1860*, Iași, pp. 107-115, Dan Berindei, Eleonora Oprescu, Valeriu Stan, *Documente privind domnia lui Alexandru Ioan Cuza, I (1859-1861)*, Editura Academiei, București, 1989, p. 231 și seria de date statistice privind estimările din anii 1866 și 1877 și Recensămintele din 1899, 1912, 1930, 1941 și 1948.

²³ *Istoria demografică a României*, https://ro.wikipedia.org/wiki/Istoria_demografic%C4%83_a_Rom%C3%A2niei, (accesat pe 10.02.2024).

²⁴ Zigu Ornea, *Anii treizeci, Extrema dreaptă românească*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999, p. 145.

²⁵ Nichifor Crainic, „Spre stânga sau spre dreapta”, în *Axa*, anul I, nr. 1, 24 noiembrie 1932.

incluziunii mergând pe conceptul modern al libertății susținut de liberalism. Și asta deoarece liberalismul românesc a fost sincron cu demersul de creare a națiunii române, cu lupta pentru fondarea statului român modern, cu câștigarea independenței și cu modernizarea. Toate aceste deziderate s-au grefat pe crearea unui naționalism autohton²⁶. În acest sens, reiau un citat dintr-un discurs ținut de Ion C. Brătianu, unul dintre cei mai importanți părinți ai liberalismului românesc, în 1857: „Voim ca Romanulu se se restabileze în însuși ochii sei că omu, și se introneze intru tete drepturile sale, că se peta trăi dupa legile naturei sale, desvoltându-se, perfectiunându-se și implinindu-si misi'a s'a în societate, cu tota glori'a si virtutea de care este capabilu. Voim se aiba o patria, unde toți se aiba aceleași drepturi si aceleași datorii si o parte intrega si de-o potriua la viit'a naționala – o familia, de vor merita-o prin iubirea și moralitatea loru –, o proprietate, de vor voi se muncesca. Voim câ fiecare să fie stăpanu pe roadele munciei sale, fara a-i pute se-i ia unu paiu macaru trântorii omenirei”²⁷.

În aceeași direcție regăsim discursul lui Vasile Boerescu: „Ori nu avem toți aceeași patrie? Ori nu suntem toți fiii aceleași mame? Nu avem toți aceiași iubire, nu simțim toți același sentimente pentru mama noastră comună? Însă nici unul dintre noi toți nu cred că a venit aici cu hotărârea a face să fie candidatul său cu orice preț. Toți suntem români (...) Pentru ce suntem împărțiți în două câmpuri? Pentru ce ne numim noi și voi? Ori nu avem toți aceeași patrie? Ori nu suntem toți fiii aceleași mame? Pentru ce să zicem noi și voi? De ce să nu zicem noi românii?”²⁸. Sau pe cel al lui Vintilă Brătianu din 1905: „A doua zi de retragerea lui Știrbei-Vodă și a armatelor străine din țară, atunci când aproape un popor întreg era robit prin clacă, când comerț românesc nu exista, când totul era sfera de acțiune a străinului, putea fi iertat ca nu toți să vază așa limpede ca generația de la 1848, puțința redeșteptării României prin ea însăși. Dar de atunci a venit Unirea, '66, războiul, răscumpărarea și exploatarea prin noi a căilor ferate, înființarea Băncii Naționale, a Creditelor financiare și în urmă a Băncilor populare; într-un cuvânt în toate privințele, sunt probe că putem să facem un loc de căpetenie Românilor în România. [...] Suntem o țară de treizeci de ani eșită de sub regimul capitulațiilor în sensul larg al cuvântului; de aceea, avem dreptul de a impune azi ceea ce cereau cu tărie alții acum cincizeci de ani pentru o țară desunită, ocupată de armate străine, sărăcită și incultă; să mergem înainte prin noi înșine, și să nu dăm elementului străin decât strictul necesar”²⁹.

Ca răspuns la tezele cuziste și la abordările altor intelectuali cu abordări xenofobe în anul 1907, regăsim un editorial care este nesemnlat, intitulat „Naționalismul”, publicat în ziarul *Opinia*: „Ca un răspuns la mișcarea socialistă din vreme, care îmbătase cu misticismul său umanitarist mințile tinerimei s-a ridicat mișcarea naționalistă de astăzi. Nevoia unui ideal a călăuzi vecinic tinerimea și nu se poate concepe această epocă a vieții fără să nu aibă câteva sentimente comune și mai cu seamă un ideal comun, capabil de a încheia câteva legături morale între toți.

Ori care e acel ideal, mai superior, mai nobil decât iubirea de neam? Noțiunea de patrie reprezintă acea moștenire de sentimente, de tradiții, de gândiri și interese comune, care unesc toate inimile unei națiuni.

---

²⁶ Sabin Drăgulin, „Naționalismul în viziunea lui Petre Andrei”, în revista *Polis*, volum XI, Nr. 2(40), Serie nouă, martie-mai 2023, p. 79.

²⁷ ***, Ziarul Aradu, 19/31 Maiu 1881, p. 4, în Sabin Drăgulin, Antoaneta Ancuța Brașoveanu, *Idei liberale în (pre)facerea României Mari*, Editura Pro Universitaria, București, 2020, pp. 46-47.

²⁸ Discursul lui Vasile Boerescu despre unirea Principatelor din ianuarie 1859, în Vasile Boerescu, *Discursuri politice 1959-1883*, Societatea Anonimă Socec&Co, București, 1910.

²⁹ „Voința Națională” din 3/16 mai 1905, preluat de pe <https://r3media.ro/ce-inseamna-doctrina-prin-noi-insine-articolul-de-la-care-a-inceput-totul/>, (accesat 5.06.2023).

Nu ar putea exista acea țară dacă n-ar fi călăuzită de un ideal național.

Acest ideal este în noi, el face tăria noastră morală. Nu trebuie ca să-l manifestăm pentru ca el să poată exista. Existența lui e existența noastră însăși. De aceea ne pare curios o grupare de cetățeni a unei țări într-un partid care are drept ideal: iubirea de neam, ca și cum acest sentiment ar putea lipsi din oricare grupare politică, ca și cum acest sentiment ar putea fi monopolizat de anumiți oameni.

A-ți afișa iubirea de neam, a striga patriotismul tău, ne pare tot de curios cum am vedea grupată într-un partid o masă de oameni având drept ideal iubirea părinților.

Că sunt oameni cari nu-și iubesc părinții, că sunt cetățeni care nu își iubesc țara e posibil – dar aceștia sunt de rari încât a constitui o întregă luptă împotriva lor ar însemna a da o însemnătate unui lucru pe care nu o are.

Majoritatea unei țări își iubește țara. Sentimentul acesta e fixat prin ereditate în suflete. El e indiscutabil. Dacă alergăm la subterfugii și explicări îi dăm un alt caracter și atunci naționalismul nu mai este acea iubire de țară, ci devine port-drapelul unui partid și gingășia sentimentului se întinează în promiscuitatea luptelor, pe când ar trebui stea mai presus de orice patimi.

Naționalismul e ascuns în inimile noastre, el n-are nevoie să fie manifestat la fiecare moment, de altfel ca și toate sentimentele ereditare. (...) Politicienii noștri care nu sunt înregimentați în nicio grupare naționalistă, când au văzut însă țara noastră în peire, au uitat totul mai și presus de vederile lor s-a arătat iubirea de neam. Oare n-a fost acesta un gest patriotic mai nobil decât agitația pe care în aceeași vreme o făceau naționaliștii, agitații care împingeau țara la ruină și poate la pierderea independenței sale? (...) Naționalismul nu poate fi o doctrină politică. (...) Și cum nici o pricepere a nevoilor reale ale țării, nu călăuzește gândurile acestor naționaliști, de aceea vedem că reacționarismul cel mai înverșunat e aliat cu programul lor. (...) Și așa este întotdeauna când ia ca lozincă de luptă un sentiment care este al tuturor: ipertrofierea unui sentiment nu poate decât nimici celelalte sentimente și de aceea naționalismul nu vede mai departe decât ceea ce el simte. Neavând alt concept social, naționalismul recurge la subterfugii la chestia militaristă ca și cum naționalismul ar fi militarismul și xenofobia”³⁰.

Jurnalistul Tudor Teodorescu, referindu-se în 1936 la acțiunile violente și extremiste ale grupurilor de extremă dreapta din România, afirma: „De cinsprezece ani, extrema dreaptă de la noi se manifestă prin scandaluri publice, spargeri de geamuri și capete și – din când în când – câte un asasinat. Toată această acțiune... politică a fost susținută în tot acest timp și este susținută și azi de o presă, în care violența cea mai vulgară, cea mai de mahala încearcă să acopere o totală lipsă de inteligență, de talent și de cultură.

În asemenea condițiuni, era natural ca extrema dreaptă să se situeze la periferia vieții noastre politice. Extremist de dreapta a devenit sinonim cu agramat, bătăuș sau asasin”³¹.

Referindu-se la cele mai vocale voci ale extremei drepte bucureștene și rolul acestora în crearea unei doctrine Teodorescu se exprimă cu multă tărie: „Domnul Nae Ionescu n-a fost – sau n-a vrut să fie – un teoretician al dreptei. A preferat să rămână un inspirator. Omul din umbră. Este un rol, care-l pasionează pe d-sa.

Nici domnul Nichifor Crainic – cu toate eseurile din *Gândirea*, cu toate articolele din diferite foi huliganice – n-a izbutit să dea cetelor de bătăuși o doctrină. Drept vorbind, aceste cete nici nu doreau așa ceva (...) Totuși, conducătorii acestor tineri vroiau o doctrină. O vroiau, ca să

³⁰ *** „Naționalismul”, în ziarul *Opinia*, an IV, nr.166, 9 iunie 1907, Iași.

³¹ Tudor Teodorescu-Braniște, *Doctrina bătei. Naționalism. Reacționarism, Antisemitism*, Editura „Cuvântul Liber”, București, 1936, p. 9.

spun așa, urgent. Ba, chiar f.f. urgent. «Mișcarea» trebuia intelectualizată. Atmosfera creată în cei cinsprezece ani de scandaluri și bătăi, trebuia puținel risipită.

În aceste împrejurări, domnul Nicolae Roșu a primit însărcinarea să scrie *Dialectica naționalismului*. Cartea a apărut de câteva săptămâni.

Presa de dreapta se ostenește să o rupă din indiferența publică, în care s-a plasat din prima zi, și s-o aducă pe un plan de interes mai viu.

Eforturile sunt inutile. Volumul dlui Roșu este osândit să zacă în vitrinele librăriilor. (...) de ce? Pentru că este un volum slab? Nu, sunt atâtea volume slabe, care-și găsesc totuși câteva mii de cititori... Cauza este alta: este un volum fără rost: este o carte care nu-și justifică existența³².

În 1938 a fost publicată la București o broșură în care s-au regăsit texte ale mai multor personalități de stânga în care principalele teme promovate de antisemiți au fost analizate și invalidate: „În zilele din urmă, dușmănia împotriva Evreilor a ajuns la forme și la violențe pe cari le socoteam răposate, pentru totdeauna. O iritare generală, o recrudescență de ură, o pornire năvalnică și necugetată caracterizează timpul nostru cel bogat de tristeteți și în păcate. Evreii sunt vinovați de toate deziluziile războiului. Evreii sunt vinovați că s-a început marele măcel. Evreii sunt vinovați că au fost învinși cei ce au fost învinși și tot ei sunt vinovați dacă învingătorii nu scot din biruința lor toate avantajele așteptate. Evreii dunt vinovați că pacea a ieșit strâmbă. Ei sunt vinovați de mizeria universală actuală. Ei sunt vinovați de toate cataclismele trecute, prezente și viitoare!

În această atmosferă supra încălzită și nesănătoasă, antisemiții și-au propus și își propun scopuri uriașe. Acum este momentul să verse pe capul poporului urât de ei, toate calomniile, toate infamiile, tot veninul urei acumulate!

Cine va putea să-și păstreze minte limpede și să judece obiectiv, într-un timp de patimă dezlănțuită? Cine va cuteza să ridice glasul, pentru Evrei, când, în stradă, în teatru, în tramvai, pe sălile și în amfiteatrele universitare, intervenția în favoarea Evreilor este o crimă și buna dreptate este suprimată?

Acum este timpul calomniei atotputernice. Acum este timpul revășărilor nepedepsite. Acum este momentul asasinatelor morale și dacă se poate și materiale!

(...) Din aceste soscoteli, au ieșit și ies numeroase publicații, mari și mici, cari își propun să extermineze pe evrei, exterminând, probabil, bunul simț, dreptatea și umanitatea.

E greu să iai o atitudine în fața dușmanilor lui Israel. De unde să începi? La ce principii, comun admise să apelezi? (...) Avem de luptat cu reaua credință, cu minciuna, cu dușmănia și cu perversitatea, cari se slujesc de logică, de argumente și de retorică, exclusiv în scopuri întunecoase și omucide. Ce arme poți să întrebuințezi acolo unde totul merge pe falsitate, pe cursă și pe omor?

Antisemiții au scos la iveală și au pus în lucru două mașini de războiu, fabricate, bucată cu bucată, din minciună și șarlatanie.

Una este foarte veche, dar a fost dată la reparație, a fost renovată și amenajată, așa cum trebuie astăzi. Aceasta e străvechea ruginitură a «Omorului Ritual», trecută prin ultimele fabrici a inventivității antisemite.

A doua mașină de războiu a fost născocită în Rusia. A apărut în Rusia, în acele zile înfrigurate și morbide, când regimul țarist, intim dezagregat, mai trăia și își inocula curaj, cu minunile lui Rasputin și produsele literare ale Ochranei. Este vorba de grosolana scriere apocrifă intitulată «Protocoalele înțelepților Sionului».

---

³² *Ibidem*, pp. 10-11.

Când s-a ivit întâi în Rusia (pentru sinistrele necesități ale Siguranței Rusești), lumea evrească, profund mirată și indignată, a protestat sus și tare și a declarat că are înainte un fals odios, pus la cale de inamici. Fabricatul Siguranței Rusești a fost tradus, în diferite limbi, și a intrat și în rândurile antisemiților noștri. Ce chilipir! Ce bucurie! De grabă, au tradus minciuna în românește și au început să o răspândească – împreună cu «Omorul ritual» – peste tot cuprinsul țării. Mai mult decât atât, într-o publicație rușinoasă, care apare la București, invențiunea Ochraanei a fost reprodusă cu scumpătate și însoțită de comentarii.

În ce constă aceste Protocoale ale Înțelepților Sionului? Măre Doamne, sunt niște stabiliri de normă, de atitudine și de acțiune, pe cari Israel trebuie să le aibă în lume, față de toate popoarele și în deosebi cu cele creștine. Evreii aveau nevoie să discute, să formuleze și să legifereze ce-au să facă ei, pe pământ de aici înainte (...).

Zisele Protocoale sunt o grosolooană pasișare a unei lucrări apărute în Belgia, la 1865. Un inamic al regimului lui Napoleon la III-lea, avocat din Paris, cu numele Maurice Joly, a scris un pamflet mediocru pe care l-a intitulat: *Dialogue aux Enfers entre Machiavel et Montesquieu, ou la politique de Machiavel au – XIX-siècle.* (...) Zisele Protocoale sunt sunt o îngânare și o contrafacere a cărții lui Joly. (...) Acestea sunt tristele mijloace cu cari antisemiții voesc să facă odioși pe Evrei, voesc să le învenineze viața și să stingă pentru ei, soarele și frumusețile existenței”³³.

Paul Negulescu a fost titular al catedrei Dreptului public românesc la Facultatea de Drept din cadrul Universității București și fondatorul Institutului de Științe Administrative³⁴. Referindu-se la poziția studentimii, care în perioada interbelică a fost foarte activă în cadrul mișcărilor de extremă dreapta afirma: „Dacă aceste asperități ar dispărea dacă toată studentimea română indiferent de confesiunea religioasă ar fi animată de acelaș sentiment patriotic dorind în mod exclusiv să fie numai Români având o singură religie superioară, a Patriei – confesiunea, modul în care se închină ar rămâne cu totul indiferentă. Și atunci este de la sine înțeles că nicio distincțiune, de nici un fel, nu se poate face între tinerii români, după confesiune religioasă”³⁵.

Constantin Ion Parhon, referindu-se la doctrina antisemită și la temele pe care le promovează în spațiul public afirmă: „Antisemitismul ca doctrină presupune că evreii sunt cauza diferitelor nenorociri ale societăților românești. Astfel concepută doctrina antisemitismului presupune o strictură a câmpului de privire în viața socială. Este evident că fenomenele sociale au un determinism mult mai complex și că ele nu diferă în mod esențial acolo unde există sau nu există un număr însemnat de evrei.

Antisemitismul mai presupune că evreii n-au decât defecte și că ei trăiesc ca paraziții națiunilor în mijlocul celor care se află. Dar este pe de o parte evident că nu există popoare cari să nu aibe decât defecte și pe de altă parte puterea de muncă a evreilor e greu să fie contestată pentru cine voește să observe în mod obiectiv (...) Pericolul acesta este desigur imaginar. Întrucât mă privește am o încredere profundă în vitalitatea poporului român pentru a nu mă teme că el va cotropit de alte neamuri și pentru a crede că nu e nevoie ca el să strălucească în mod negativ micșorând puterea de manifestare a altor cetățeani români de altă origină. Pentru a nu lungi vorba în zadar cred că antisemitismul ca doctrină e bazat pe concepții false și înguste eșite din capetele

---

³³ Inocențiu Mina, *Lucrare alcătuită de avocat Iancu Klein. Împotriva Urei. Numerus Clausus. Antisemitismul. Protocoalele Sionului*, Editura ziarului „Cuvântul Nostru”, București, 1938, pp. 5-6.

³⁴ *Ibidem*, p. 15.

³⁵ Paul Negulescu, „Evreii și cadavrele pentru disecție”, preluat din *Cuvântul nostru*, anul I, nr. 9, 1926, apud Inocențiu Mina, *Lucrare alcătuită...*, p. 16.

unor oameni ce n-au înțeles nimic din complexitatea fenomenelor sociale și în ale căror suflete, sentimentul urei ține locul rațiunii.

El nu poate decât să prejudicieze dezvoltării normale a acestei țări și intereselor progresului omenesc. Dezvoltarea liberă a tuturor cetățenilor aceasta trebuie să fie formula călăuzitoare a celor ce se ocupă de conducerea și orientarea popoarelor”³⁶.

Constantin Rădulescu Motru, referindu-se la „problema evreiască” atât de mult adusă în discuție de militanții de extremă dreapta în perioada interbelică, afirmă: „În ceea ce privește momentul de față, eu socotesc chestiunea antisemitismului fără actualitate pentru viața politică a țării. Chestiunea israelită este rezolvată prin acordarea deplină a egalității de cetățenie tuturor evreilor. A mai rămas poate latura educativă, adică formarea educației publicului la noua stare de lucruri.

Cred că va veni și această educație, dacă școala secundară își va înțelege rolul. De o cam dată am convingerea că antisemitismul este numai o manevră a politicianismului, în care studentimea cade prin inexperiență – și pe care eu, ca profesor o regret. (...) Antisemiții străini n-au imaginat nimic care să nu fie crezut întocmai și de ei. Poveștilor sîngeroase datorită inteligențelor bolnăvicioase ale sărmanilor călugări din evul mediu; elucubrațiile produse de sufletele chinute de tirania ignoranței; tot ce s-a putu scri și vorbi vreodată, sunt pâinea de toate zilele, pe care bunii noștri apostoli o împărtășesc cu dărnicie sufletelor credincioase. Ovreeii sunt vampiri... ovreeii pun biruri; ovreeii au sărăcit lumea..., fără ei belșug și fericire; fără ei națiunea e întărită și apărată”³⁷.

Concluzii

Așa cum am arătat pe parcursul acestui studiu, tradițiile celor două revoluții franceze care au semnat destinul umanității, de la 1789 și 1848, au provocat în spațiul cultural două mari direcții: prima a fost aceea a liberalismului democratic, care avea ca valoare fundamentală binomul libertate-națiune, iar a doua a tradiționalismului etnicist, centrat la rândul său pe conceptul de națiune, dar văzută în sens tribal, așa cum arată Samuel P. Huntington. Aceste curente ideologice s-au regăsit și în spațiul autohton, ca un fenomen de împrumut, preluate și aplicate conform criteriilor impuse de modelul de referință occidental. Valorile, conceptele și direcțiile ideologice au fost preluate atât de liberalii cât și de antisemiții din România. Interesant este că tradiționaliștii au fost cei care i-au criticat pe pașoptiști pentru că au adoptat modelele occidentale fără să le treacă prin filtrul valorilor interne, dar în același timp, încă de la fondatorul simbolic al antisemitismului autohton, A. C. Cuza, toate clișeele și mijloacele de luptă împotriva evreilor au fost preluate cu precădere din spațiul german. Practic fenomenul de împrumut îl regăsim până la încheierea experienței regimului democratic parlamentar din perioada interbelică. În acest context, putem afirma că a existat o conexiune puternică cu modelele apărute în occidentul european a culturii politice din România.

Desigur, așa cum arată și Irina Livezeanu, discursul pe care naționaliștii l-au promovat după realizarea Marii Uniri a cunoscut o altă etapă. Dacă înainte de Marele Război naționalismul a reprezentat un suport pentru realizarea României Mari, după acesta era legitimat de dorința de consolidare națională rapidă. Această nevoie, care a fost resimțită de elitele politice ale vremii, a fost „acceptarea pe cale largă a naționalismului integral cu scopul asimilării noilor provincii care

---

³⁶ Constantin Ion Parhon, *Cuvântul nostru*, anul 4, nr. 34, 1929, apud Ionocențiu Mina, *Lucrare alcătuită...*, pp. 19-20.

³⁷ Constantin Rădulescu Motru, *Cuvântul nostru*, anul 4, nr. 36, 1929, apud Ionocențiu Mina, *Lucrare alcătuită...*, pp. 29-31.

deținea un număr important de populații minoritare”³⁸. Este evident, așa cum rezultă și din textele prezentate anterior, că nu a existat un consens absolut asupra discursului antisemit și au existat poziții contrare exprimate de intelectuali de stânga, socialiști, țărăniști sau comuniști.

Bibliografie

Memorii, discursuri, arhive

Biblioteca Academiei Române (B.A.R.), Secția manuscrise, *Clasa de mijloc și cultura naționalistă română*, Mapa III, mss.18, 1921.

Idem, *Creștinismul și iudaismul rezumat al unei conferințe ținute la Brăila*, Mapa III, mss.9, 1927.

Idem., Arhiva A.C.Cuza, *Despre poporul evreiesc*, Mapa IV, mss.5, f. a.

Idem, *Naționalismul creștin*, Mapa V, mss.103, f.a.

Lucrările statistice ale Moldovei, Capitolul II, *Populațiunea între 1859 și 1860*, Capitolul II, Iași, f.a.

Lucrări cu caracter general și special

ATKINSON, G., *Les relations de voyages du XVIIe siècle et l'évolution des idées: contribution à l'étude de la formation de l'esprit du XVIIIe siècle*, É. Champion, Paris, 1924.

BERINDEI, Dan, OPRESCU, Eleonora, STAN, Valeriu, *Documente privind domnia lui Alexandru Ioan Cuza, I (1859-1861)*, Editura Academiei, București, 1989.

BRANIȘTE - Teodorescu Tudor *Doctrina bătei. Naționalism. Reacționarism, Antisemitism*, Editura „Cuvântul Liber”, București, 1936.

DELUMEAU, Jean, *Frica în Occident. Secolele XIV – XVIII. O cetate asediată*, Editura Meridiane, 2022.

DRĂGULIN, Sabin, Daniel, *Istoria gândirii politice românești 1848-1948*, Editura ProUniversitaria, București, 2010.

GOGA, Octavian, *Mustul care fierbe*, Ed. Imprimeria Statului, București, 1927.

de LAMARCK, Jean-Baptiste, *Philosophie zoologique*, Paris, 1809, Edité par Flammarion, 1994.

GOBINEAU, J. Arthur, *Essai sur l'inégalité des races humaines*, (1853), Éditions Pierre Belfond, Paris, 1967.

KANN, R.A., *Pulpoto e cattedra. Studi sulla storia delle idee in Austria dal tardo barocco al primo Romanticismo*, Wien-Freiburg-Basel, 1962.

LAVATER, Gaspard, *L'art de connaître les hommes par la physionomie*, (1820), Hachette Livre BNF, Paris, 2017.

LIVEZEANU, Irina, *Cultură și naționalism în România Mare 1918-1930*, Editura Humanitas, București, 1995.

MEINERS, Christoph, *Grundriss der Geschichte der Menschheit*, Meyer, 1785, Paperback – 21 Mar. 2017.

MINA, Inocențiu, *Lucrare alcătuită de avocat Iancu Klein. Împotriva Urei. Numerus Clausus. Antisemitismul. Protocoalele Sionului*, Editura ziarului „Cuvântul Nostru”, București, 1938.

MOSSE, George L., *Il razzismo in Europa. Dalle origini all'olocausto*, Editori Laterza, Roma-Bari, 1981.

---

³⁸ Irina Livezeanu, *Cultură și naționalism în România Mare 1918-1930*, Editura Humanitas, București, 1995, p. 24.

ORNEA, Zigu, *Anii treizeci, Extrema dreaptă românească*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999.

SHACHAR, Isaiah, „The Emergence of the Modern Pictorial Stereotype of ‘the Jews’ in England”, în *Studies in the Cultural Life of the Jews in England*, IV, 1975, pp. 331-365.

Studii și articole

***, „Naționalismul”, în ziarul *Opinia*, an IV, nr.166, 9 iunie 1907, Iași.

***, Ziarul Aradu, 19/31 Maiu 1881, p. 4, în Sabin Drăgulin, Antoaneta Ancuța Brașoveanu, *Idei liberale în (pre)facerea României Mari*, Editura Pro Universitaria, București, 2020, pp. 46-47.

ABRAHAM a Sancta Clara, *Judas der Erzscheml* (1721), Edition Holzinger. Taschenbuch, Berliner Ausgabe, 2013, p. 339.

ANDREI, Petre, „Fascismul”, revista *Minerva*, Iași, 1927.

Discursul lui Vasile Boerescu despre unirea Principatelor din ianuarie 1859, în Vasile Boerescu, *Discursuri politice 1959-1883*, Societatea Anonimă Socec&Co, București, 1910.

CRAINIC, Nichifor, „Spre stânga sau spre dreapta”, în *Axa*, anul I, nr.1, 24 noiembrie 1932.

DRĂGULIN, Sabin, „Naționalismul în viziunea lui Petre Andrei”, în revista *Polis*, Volum XI, Nr. 2(40), Serie nouă, martie-mai 2023, pp.75-87.

IDEM, „Antisemitismul românesc în secolul modernizării statului român (1848-1948), în *Analele Universității: secția Științe Politice*, Editura ProUniversitaria, București, 2008, pp.65-100.

IDEM, „Originile rasismului românesc. O istorie a ideilor”, în *Sfera Politicii*, vol. XX, nr. 2 (168), 2012.

IVĂNESCU, Dumitru, „Populația evreiască din orașele și târgurile Moldovei între 1774-1832”, *SAHIR*, II, 1997, p. 64, 118, 121.

Resurse online

Istoria demografică a României, <https://ro.wikipedia.org>.

„Voința Națională” din 3/16 mai 1905, preluat de pe <https://r3media.ro>.